

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Advent 2008

In verwachting

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
13e jaargang nr. 1, Advent 2008

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Achter de sluiert 1
Thema: In verwachting 2
Adventstijd 15
Serie: Het bewogen begin 17
Levensbericht 20
Bestuur en instellingen 21
Berichten uit de gemeenten 24
Allerlei 26
Internationaal 29
Boeken 31
Aankondigingen 32
De gemeenten en hun geestelijken 34
Gestorvenen 35

Redactie

Nelle Amons, Bastiaan Baan, Jolanda van Dam,
Jos van Damme, Marianne de Nooij

Redactie-adres

In beweging, p/a mw. J. van Dam,
Putterweg 64, 3851 GE Ermelo
tel. 0341-550606
e-mail: inbeweging@unica4.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën en advertenties

Jos van Damme, tel. 0318-416079
e-mail: josvandamme@chello.nl

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata:

Paasnummer 1 februari 2009
Pinksternummer 1 april 2009
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@unica4.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te
plaatsen.

*Illustratie omslag: 'Wachtend op het licht',
Han Mes (1991). Uit: 'Over werk
en ontwikkeling, Han Mes' (1996)*

De Christengemeenschap
in Nederland en België
Adressen (geen postadres)
en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=Zondagsdienst voor de
kinderen, Info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 072-5613144,
bgg 0229-242121. M zo 10, di 9, do 10, za 8
(info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 020-6420769,
bgg 6628346. M zo 10, di 7, wo 9, do 9, za 9,
K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, Mortsel,
03-8305860. M zo 10, wo 7, do 10 (info), vr 9.30,
K zo 9.15 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 026-3708049,
bgg 06-20018689. M zo 10 (info), do 9.30 (info),
K zo 9.30 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 070-3634898
M zo 10.15, wo 10 (info), do 8 (info), vr 10.30
(info), K zo 9.30
Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 0343-517467
M zo 10.30 (info), do 9.30 (info), K zo 10 (info)
Eindhoven, Dorpstr 122, Veldhoven, 040-2221009,
bgg 2520498, M zo 10.45 (info), wo 9.30, vr. 9.30
(info) K zo 10 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, Bussum, 035-5417957, bgg
6563160, M zo 10, do 10 (info), K zo 9.30
(info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 0592-347059, bgg 050-
3096437. M zo 10.30 (info), do 10 (info), K zo 10
(info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 058-2151708,
bgg 2803558. M zo 10.15 (info), do 9.15 (info),
K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 39-49, 071-5121459,
bgg 06-11302133. M zo 10.30 (info), za 10.30
(info), K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 0522-452699
bgg: 0521-578178. M zo 10.15 (info), K zo 9.45
(info)
Middelburg, Lange Noordstr. 62, 0118-615459,
bgg 583352. M zo 10 (info) K zo 9.15 (info)
Rotterdam, Lumeyst. 33, 010-4662586, bgg 4862586
M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30, K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27, Breda,
076-5422983, bgg 5021945. M za 9.30 (info)
Zeist, van Tetslaan 4, 030-6913868, bgg 6921173
M zo 10.30, di 8, wo 9, vr 10 (info), za 9,
K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 0575-352403,
bgg 06-40717174. M zo 10.30 (info), do 9.15
(info), za 10 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506
Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
E-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
Website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Wanneer je als redactie een tijdschrift de naam 'In beweging' geeft, moet je zelf in beweging komen. Dat gebeurt letterlijk en figuurlijk, wanneer je probeert de juiste schrijver bij het juiste thema te vinden. Bij het vorige nummer, dat gewijd was aan het thema 'Schuld en vergeving' lijkt die opzet geslaagd te zijn: we ontvingen krachtige, bewogen reacties op de inhoud van dit nummer.

Deze keer hebben we schrijvers benaderd die iets kunnen vertellen over de weg van de menselijke ziel naar de aarde, tot aan de geboorte. Hopelijk komen uit hun bijdragen ook bewegingen (of tegenbewegingen) voort!

Wij zijn verheugd met de komst van een nieuw redactielid, de heer Jos van Damme. Hij verzorgt al langere tijd de financiën van ons kwartaalblad, maar is zo betrokken en kundig op verschillende terreinen, dat we hem gevraagd hebben om deel uit te maken van het redactieteam. Deze versterking komt ons goed van pas, want het werk (en de stroom van artikelen) groeit nog steeds. Zo zullen we in de nabije toekomst een bescheiden begin maken met het plaatsen van artikelen op onze website www.christengemeenschap.nl.

Bastiaan Baan

Achter de sluier

Een sluier werkt als een raadsel. Zijn functie is het om iets of iemand te verbergen, maar tegelijkertijd maakt hij ook duidelijk, dat erachter iets schuil gaat wat waardevol is en het nastreven waard. Wat versluierd is, vraagt erom uiteindelijk onthuld te worden.

In de Adventstijd spreekt het epistel in de mensenwijdingsdienst over de zieleluier die zich uitspreidt voor het geestelijk schouwen. Dit klinkt in eerste instantie nogal raadselachtig, maar kan in het licht van het voorgaande duidelijker worden. We kunnen vermoeden, dat wat achter de zieleluier voor ons geestesoog verborgen is, te maken heeft met het ware geestelijke wezen van de wereld, het wezen van God en van de mens. Oorspronkelijk, toen de mens nog zonder eigen wil in het paradijs leefde, was dit geestelijke wezen voor hem vanzelfsprekend geheel openbaar, onverhuld. Om de mens naar zelfstandigheid en vrijheid te kunnen laten groeien, was het echter nodig dat deze geestelijke werkelijkheid een tijd lang versluierd, verduisterd zou worden.

En zo is het ook gegaan: we hebben onze vrijheid veroverd en daarmee onze eigen wereld geschapen. Maar nu verlangt het verborgen wezen van de wereld er naar om door ons onthuld en gekend te worden. Het roept ons op, door de sluier heen te dringen en de goddelijke wereldgrond weer te aanschouwen. Onze helper hierbij is de Mensenzoon; zijn altijd naderende aanwezigheid schijnt door de adventssluiers heen. Hij wil in ons geboren worden.

Ernst Terpstra

Thema: In verwachting

De Adventstijd is de tijd van verwachting, het in verwachting zijn van wat nieuw geboren wil worden, inclusief de bijbehorende barensweeën. In het kader van dit thema schreef Wilma Bos een bijdrage over de wereld van de ongeborenen en hoe deze, net als de wereld van de gestorvenen, zijn plek heeft in de mensenwijdingsdienst. Marianne de Nooij gaat – anders dan in de biologieboeken – in op wat er gebeurt als eicel en zaadcel zich verenigen en in de moeder het embryo gaat groeien. Het derde en laatste artikel van dit thema is een voorpublicatie uit het nieuwste boek van auteur Jeanne Meijs over zwangerschap – en wel het hoofdstuk over de miskraam, als alles anders loopt dan we hadden verwacht.

Ook zij zijn altijd bij ons: de ongeborenen

door Wilma Bos (geestelijke gemeente Leeuwarden)

November: Advent van Advent

Advent wordt vaak de tijd van verwachting genoemd, de voorbereiding op de Kersttijd die in het teken van de geboorte staat. De ziel van iedere mens mag in die tijd een 'zwangerschap' doormaken, in 'blijde verwachting zijn'. Maar ook Advent heeft in de loop van het jaar op zijn beurt een voorbereiding, in de maand november. Die maand begint in een stemming die zich met de wereld van de gestorvenen verbindt. Traditiegetrouw worden Allerzielen en Allerheiligen gevierd en wanneer we op de zondagen de perikopen uit de Openbaring van Johannes horen, klinkt daarin een verkondiging uit de wereld waar we onze gestorvenen mogen vermoeden.

Begin november is er de verbinding met de gestorvenen en eind november nadert het thema van nieuwe geboorte. Wanneer is het geheimzinnige omslagpunt, de transformatie van de ene naar de andere stemming? Kunnen we ons daarvan bewust worden in onszelf, of verandert er misschien iets in het grijze novemberlicht? Heel subtiel kan in het licht een tere kleur verschijnen die verwachting wekt, ons van het verleden naar de toekomst doet wenden.

Adam Bittleston vat deze stemming op een bijzondere manier samen in de laatste strofe

van 'November' (in: Meditative prayers for today, vrij vertaald)

*Christus, wees de reisgenoot van
mensenzielen die op weg gaan
van de aarde naar de sterren
en van hen die toegang zoeken
tot door u gewijde aarde.*

In de loop van het jaar kunnen de dagen rondom 20 november worden tot een tijd die ons verbindt met dat moment in het leven na de dood, waarin voor de ziel weer de roep klinkt die het verlangen naar een nieuw leven op aarde opwekt. De tijd vanaf eind november, door de Adventstijd heen tot en met Kerst, kan voor iedereen de basis voor een hernieuwing van de eigen geboorte-impuls geven.

Dooop

Ook tijdens het sacrament van de doop kan er zo'n moment van hernieuwing plaatsvinden. Wanneer de aanwezigen in het begin van de handeling worden aangesproken als 'doopgemeente', wordt in één indrukwekkende bijzin de weg beschreven, die dit kind vanuit het voorgeboortelijke naar de aarde heeft afgelegd. Dezelfde weg die ook wij ooit zelf zijn gegaan.

Bij de komst van iedere nieuwe mens wordt ons weer de mogelijkheid geboden om

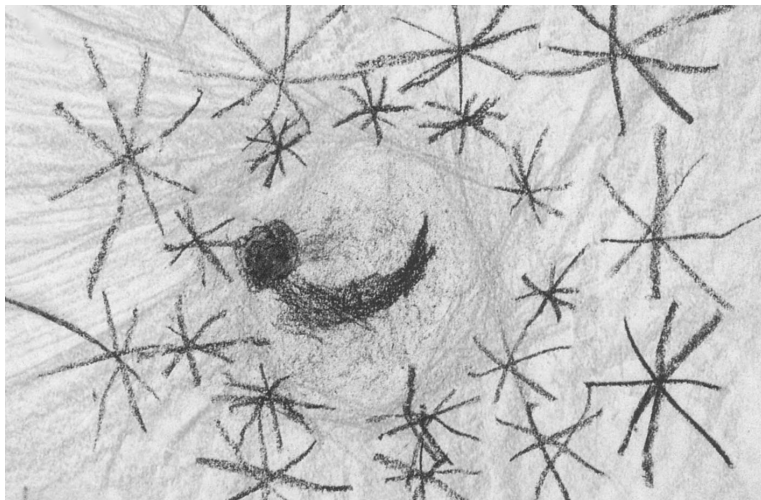
innerlijk terug te keren naar die tijd, waarin wij zelf nog onderweg naar de aarde waren. In het sacrament wordt gezegd dat deze ziel is 'neergezonden'. En onmiddellijk kunnen er vragen opkomen: gezonden waarvandaan en waarheen, wie zendt en wie wordt gezonden, wat is de inhoud van de zending, is er begeleiding,

wordt ooit bekeken hoe de zending is verlopen? De richting wordt aangegeven: vanuit de geestelijke wereld naar de aardewereld, beide in gemeenschap met anderen. In het aardeleven voltrekt zich het vervullen van de zending, met andere mensen samen.

In gesprekken ter voorbereiding op de doop ontvouwt zich bij het spreken over deze zin vaak een hele wereld, die verwondering en eerbied wekt voor de geheimen van het menselijke lot. Het beeld van een goddelijke wereld die ons kent, ons onze unieke levensopdracht geeft en die ons tegelijkertijd liefhebbend begeleidt en vrijlaat, wordt voelbaar.

Voor de profeet Jeremia werd deze wereld hoorbaar, toen hij zich rond zijn 21ste jaar bewust werd van zijn levensopdracht. "Eer ik u vormde in de moederschoot heb ik u gekend en eer gij de moederschoot verliet, heb ik u geheiligd, u tot een profeet voor alle volkeren gemaakt" (Jeremia 1:4-5).

Wat bijzonder om in die zekerheid te mogen leven. Niet iedereen heeft zo'n intense bewuste ervaring, maar toch kan wel eens een echo uit die wereld klinken, soms direct,

'Das Kind im Sternenraum', Christiane von Königslöw (2006).

Uit: 'Der Engel – das bin ich...', Verlag Freies Geistesleben

of ook wel later in het leven als zodanig herkend. Bijvoorbeeld wanneer kinderen al vroeg weten welk beroep bij hen past; bij vriendschappen, partnerkeuze of samenwerking in een initiatief. Het kan voelbaar worden in de keuzes die we maken en in de weerstand die we tegenkomen. Een vrouw herinnerde zich, dat ze als jong meisje heel zeker wist: 'ik wil nooit iets beginnen met een getrouwde man' en ze vervolgde: 'kijk mij nu eens, net op dat punt kom ik in verleiding!'. Juist door de krachten te leren kennen, die het haar moeilijk maakten om zich aan dit ideaal te houden, dat ze heel diep als bij haar behorend ervoer, werd ze sterker en uiteindelijk meer zichzelf.

Gezonden-zijn en vrijheid

Want gezonden zijn betekent, dat we zelf iets van onze zending moeten maken, zonder de mogelijkheid te hebben te vragen 'hoe het moet'. Vele mensen hebben de ervaring, dat gedurende een zekere tijd in de levensloop nog wel eens antwoord komt op de vraag: wat moet ik nu doen? De vrijlatende engelbegeleider, die aan ons is mee-

gegeven bij ons afscheid van de wereld voor de geboorte, wil nog wel een tijdlang antwoord geven, maar op zijn laatst rond het midden van het leven houdt dat op. Om vrij te worden moeten we leren om zelf onze beslissingen te nemen, fouten te maken, onszelf en de wereld te leren kennen.

Daardoor wordt het mogelijk, om die unieke combinatie van noodzakelijkheid en vrij-

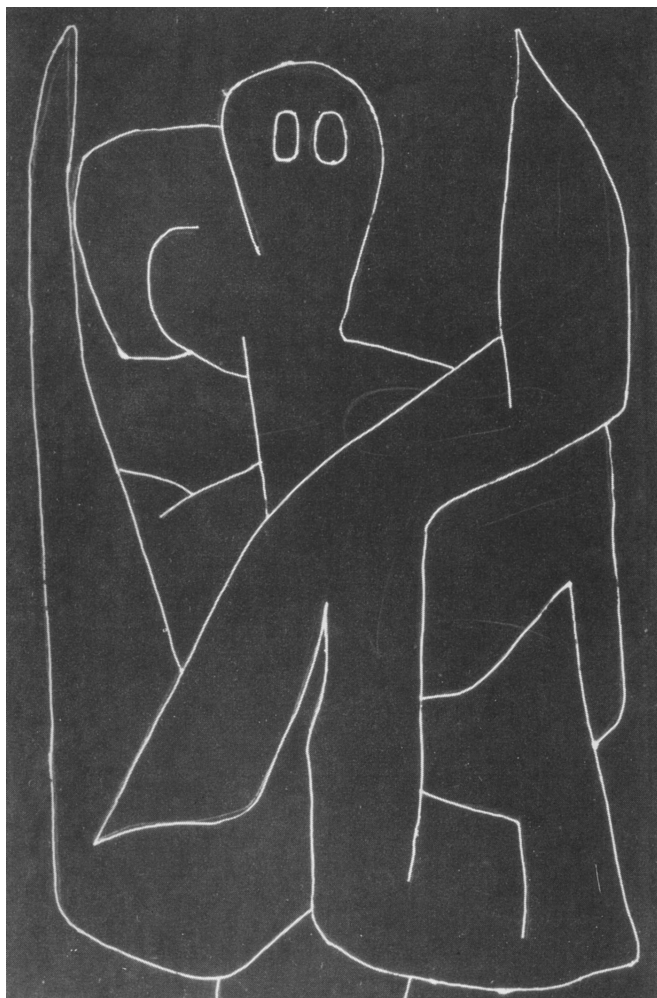
heid te herkennen, die aan ons leven ten grondslag ligt.

Want vrijheid is de essentie van ons gezonden-zijn. Het Christuswezen kwam op aarde als uiting van volkomen vrijheid, in een wereld waarin de mensheid verstrikt was in de gevolgen van de zondeval en waarin het gevaar bestond, dat de vrijheid samen met de mens zou uitsterven. De weg van de mens naar de aarde zou een val in de afgrond zijn geworden,

waaruit geen ontsnapping meer mogelijk zou zijn.

Doordat het Christuswezen zijn weg naar de aarde ging, is er voor iedere mensenziel sindsdien een lichtend pad geschapen, waarlangs we ons individuele lot vinden. Dit bestaat uit de juist bij ons horende noodzakelijkheden, gecombineerd met liefde tot het lot en tot de aarde, die ons door Christus geschonken is. Want wat er moet gebeuren, kan via verschillende wegen verwezenlijkt worden en we kunnen er zeker van zijn, dat Christus met ons samen voor de geboorte ons levensplan heeft ontworpen, met alle weerstanden en openingen, met de vrijheidsmomenten en de mogelijkheden om niet alleen zo te handelen dat het voor ons goed is, maar ook voor het welzijn van het grotere geheel waarin wij staan.

**Eerbied
en verantwoordelijkheid**
Het bewustzijn van de

'Waakzame Engel', Paul Klee (1939).

Collectie D. Cooper, Argilliers

wereld van voor de geboorte kan de grondslag zijn voor een gevoel van liefde en eerbied voor het eigen lot en dat van anderen. Maar het is mogelijk nog een stap verder te gaan. Veel mensen leven in de zekerheid, dat de gestorvenen bij ons, rondom ons zijn. In de mensenwijdingsdienst worden zij op meerdere plaatsen genoemd. Daar wordt aangeduid, hoe wij ook in religieuze zin met hen kunnen samenzijn, hulp schenkend en ontvangend. Met name in die delen van de mensenwijdingsdienst die offer en verwandeling worden genoemd, worden de gestorvenen genoemd.

Maar de nog niet geborenen zijn toch ook altijd om ons heen? Worden die dan niet met name bij het gebeuren betrokken? Het laatste deel van de mensenwijdingsdienst, de communie, onthult een bijzonder geheim. Hoewel de mensenzielen die nog niet geboren zijn niet als zodanig worden genoemd, staat alles wat daar gesproken wordt in het licht van die voorgeboortelijke wereld. In het verloop van de mensenwijdingsdienst vindt een soort van sterven plaats, een innerlijke weg door de goddelijke-geestelijke wereld na de dood, maar ook weer een nieuwe geboorte, een nieuwe verbinding met ons dagelijks leven, verrijkt door die ervaring.

In de Ik-vorm klinken Christus' woorden over zijn houding ten aanzien van het aardse leven, die Hij samenvat in het begrip van de vrede tot de wereld, die ook wij kunnen verwerven. Een liefdevolle bemoediging voor ons, maar ook voor hen die op weg zijn naar een nieuw leven. Beschreven wordt hoe Hij zonder krankheid is uitgegaan van de Vader: een beeld van de weg van de vrijheid en van de liefde voor de aarde, die Hij voor ieder mens weer toegankelijk heeft gemaakt en die elk jaar met Kerstmis weer heraanvaardbaar wordt.

En dan komt het belangrijkste motief: het ontvangen van Zijn lichaam. De diepste wens van een mensenziel moet toch wel

zijn, dat de aardesubstantie, waaruit zij haar toekomstige lichaam weeft, doortrokken mag zijn met het lichaam van Christus en dat deze mens ook na de geboorte Christus in de mensen en in de aardesubstantie mag ontmoeten. Het is onze verantwoordelijkheid om zo op de aarde te leven en zo met de aarde om te gaan, dat mensenzielen het Christuslicht op aarde kunnen herkennen en daaruit moed putten om in de 21^e eeuw een nieuw leven te beginnen.

Want moed hebben ze nodig, de mensen die in deze tijd vanuit de hemel naar de aarde kijken. En ze hebben ons allen nodig, niet alleen de man en de vrouw die hun ouders zullen worden. Ze zijn erop aange-wezen, dat ze op die zo duistere aarde oorden vinden, waar het Christuslicht zich door het handelen van mensen met het aardse heeft verbonden en waar de aarde al licht begint te worden. Dat licht kenden zij in de hemelse wereld, maar het is voor hen de vraag of het ook hier te vinden is.

Die oorden van Christuslicht ontstaan daar, waar mensen samenkomen en in het ontvangen van brood en wijn Zijn werkelijkheid een plaats op aarde geven. Ook daar waar het gebed beoefend wordt, ontstaat licht dat de kosmos weer instraalt; en daar waar gezocht wordt naar de werkzaamheid van de christelijke jaarfeesten voor deze tijd. Wanneer een kunstenaar in zijn werk ruimte maakt voor meer dan het subjectieve, wanneer in de landbouw de aarde weer gezond gemaakt wordt en ontvankelijk voor hemelse krachten en gewoon daar, waar mensen met liefde hun dagelijks werk verrichten.

Ze zijn altijd bij ons, de ongeborenen. Zij helpen ons, om dat wat wij ons als werk hebben voorgenomen, telkens nieuw te volbrengen. En wij helpen hen, door hen bewust bij ons uit te nodigen en de aarde zo te behandelen dat zij een wieg voor de toekomst kan worden.

De biologie van de ontvangenis

door Marianne de Nooij (student priesterseminarie Stuttgart)

Menswording, incarneren in een aarde-lichaam, is een levenslang proces dat tijdens de zwangerschap al volop gaande is. Voor de geboorte is ieder kind door de navelstreng en de placenta met de moeder verbonden. Via haar krijgt het adem, voeding en warmte. Geboren worden is een belangrijke stap van 'gedragen zijn' naar onafhankelijkheid. Wat eerst vanuit de omtrek verzorgd werd, wordt in dit proces naar vrijheid en onafhankelijkheid tot een eigen innerlijk vermogen.

De lichamelijke geboorte is een oerbeeld voor de steeds weerkerende ziele- en geestgeboorten in een mensenleven. De natuur schenkt ons de lichamelijke geboorte. Naarmate je in je ontwikkeling vrijer wordt, word je steeds minder vanuit de natuur geboren en steeds meer vanuit jezelf, vanuit je eigen wil. In al deze geboortes gaat het telkens weer opnieuw om versmelting van dat wat eenzijdig geworden is, word je steeds weer opnieuw embryo, tot aan die laatste grote geboorte toe: het geboren worden in de geestelijke wereld.

De mens bestudeert het embryo (letterlijk: 'het in het innerlijk bebroede') nog niet zo lang. Lang kon het embryo in de verborgenheid groeien. Onze tijd brengt het meest verborgene op DVD aan het licht. Ogenschijnlijk ontdoet dit het embryo van zijn mysterie. Maar het kan ons ook helpen om dit wonder in eerbied bewuster te gaan beleven.

Versmelting van eenzijdigheden

Een menselijke lichaamscel bestaat normaal gesproken uit *celvloeistof* met in het midden de *celkern*. De celvloeistof is het gebied van het leven, daar vindt de stofwisseling plaats: afbraak en opbouw, in- en uitademing, opname en uitscheiding. De celkern is het 'bewustzijnsdeel' van de cel en bestaat

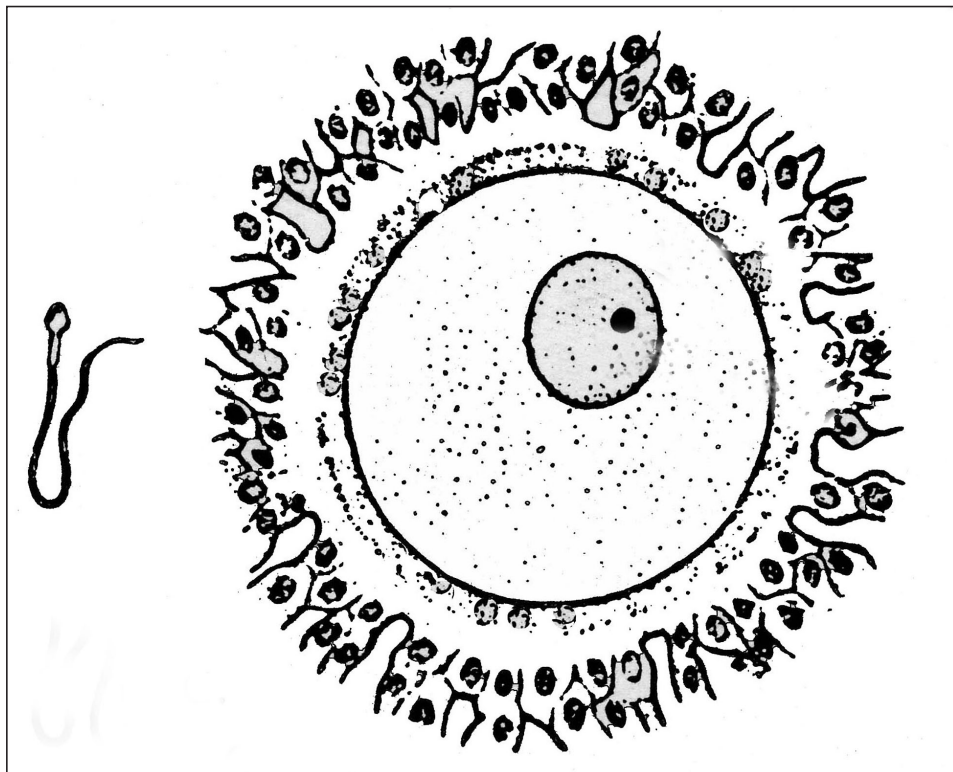
voornamelijk uit de erfelijke substantie DNA, het molecuul waarvan de structuur in 1953 door Watson en Crick werd ontdekt, waarmee het wereldnieuws werd.

De in het DNA voorkomende stoffen zijn als letters van betekenisvolle woorden geordend. Deze 'woorden' kunnen in de celvloeistof worden afgelezen en vertaald in een veelheid aan eiwitstructuren, die de cel nodig heeft voor haar ontwikkeling. Waarom vormt de ene cel zich echter uit tot botcel en de andere tot spiercel? Waarom heeft de mens vier ledematen en niet zes of acht? Wie slaat er eigenlijk de bladzijden van het boek om? Het DNA levert wel de materiële basis voor de vorm, maar kan deze niet zelf scheppen.

De celvloeistof kan dus worden beschouwd als de (levendige) stofwisselingspool van de cel, de celkern als de (in rust verkerende) bewustzijnspool. In een lichaamscel streven beide polen voortdurend naar evenwicht met elkaar. In de vrouwelijke en mannelijke voortplantingscellen gaat dit evenwicht echter systematisch verloren en ontstaat er maximale eenzijdigheid.

Al voordat een meisje wordt geboren, zijn in de eierstokken reeds in onrijpe vorm alle eicellen aanwezig, die ze ooit in haar leven tot haar beschikking heeft. Vele miljoenen gaan al voor de geboorte en in de kindertijd te gronde. In de puberteit zijn er nog enkele honderdduizenden overgebleven, wat in biologische zin maar een klein aantal is.

Elke maand rijpt er één eikel en bereidt zich dan voor op de ontvangenis door nog tweemaal te delen tot vier dochtercellen. In één van deze vier dochtercellen bevindt zich de celvloeistof van alle vier cellen. Dit wordt de rijpe eikel, de andere drie sterven af. Deze rijpe eikel is buitenproportioneel de grootste cel in het menselijke organisme. Met een doorsnee van 0,1-0,2 mm is zij met het

Een zaadcel en een onbevuchte eicel met voedstercellen

blote oog te zien, wat voor een menselijke lichaamscel uniek is. Deze weinig uitgevormde bol – een vorm die een gespecialiseerde lichaamscel nooit heeft –, deze rustende (maar innerlijk actief stofwisselende) reuzencel ziet er nog groter uit, doordat zij omgeven wordt door een 'kroon' van vele kleine voedstercellen.

De mannelijke zaadcellen ontwikkelen zich in ieder opzicht volledig tegengesteld. Zij zijn voor het begin van de puberteit nog niet gevormd, maar ontstaan vanaf de geslachtelijke rijping van de jongen voortdurend nieuw met miljoenen per dag, honderden per seconde. De eicelrijping gaat één voor één, terwijl de zaadcelproductie massaal en explosief verloopt.

Ook de zaadcel rijpt met twee celdelingen;

de vier 'uitgedroogde' dochtercellen zijn alle vier even klein, bevatten vrijwel geen celvloeistof meer en bestaan voornamelijk uit de celkern (DNA). De zaadcel is de kleinste, meest gedetailleerd uitgevormde cel in het menselijke lichaam. De beweeglijke staart, die de zaadcel een lijnvorm geeft – in tegenstelling tot de bolvorm van de eicel – is buitengewoon sterk geleed. Deze uiterlijk zeer actieve cel verkeert innerlijk in rust: het DNA is tot een bijna kristallijne vorm verstild.

Zo gevoelig als de 'open', actief stofwisselende eicel is voor omgevingsfactoren, zo 'gesloten' is de zaadcel, die moeiteloos allerlei bewerkingen, zoals centrifugeren of invriezen bij -60°C , overleeft. In de vrouwelijke en mannelijke geslachtscellen is het evenwicht tussen 'leven' en 'bewustzijn'

maximaal verbroken; de levenspool en de bewustzijnspool zijn extreem vereenzijdigd. Deze scheiding van leven en bewustzijn heeft tot gevolg, dat deze cellen in hun eenzijdigheid niet levensvatbaar zijn. Ze staan dicht bij de dood, slechts door het bevruchttingsproces worden ze voor de dood gespaard.

Verder ontbreekt het de geslachtscellen aan immunologische identiteit. Alle overige lichaamscellen 'weten' wie zij zijn en stoten af, wat niet eigen, niet 'ik' is. Deze afweer regelt de verdediging en gezondheid van het hele lichaam (dat is tegelijk ook het grote probleem bij orgaantransplantaties). De geslachtscellen hebben zo'n afweer-identiteit niet. Anders zouden ze nooit kunnen versmelten met een cel die uit een andere mens afkomstig is. Als enige cellen in het menselijk lichaam hebben zij het natuurlijke vermogen om te versmelten, om zich te verenigen tot een heelheid. Zij geven daarmee in een beeld weer, hoe iedere mens, hoewel hij geboren wordt in de eenzijdigheid van vrouw of man, de mogelijkheid heeft zich tot een levende heelheid te ontwikkelen, die toekomstkracht heeft.

Het algemeen menselijke

Voor de Griek was *kosmos* een gevormde wereld; een gevormde plant of een mens is een *kosmos* op zich. En voor de Griek was *chaos* hiervan het tegendeel: een situatie waaruit nog van alles kan ontstaan.

De eikel is tijdens de ontvangenis in een toestand van chaos. Er zijn 24 uren nodig (veel langer dan bij dieren) voor de volledige versmelting van eikel en zaadcel.

Kort na het versmelten van zaadcel en eikel is er een plotselinge concentratieverhoging van niet gebonden, vrije kalk. Geesteswetenschappelijk gezien is vrije kalk het element waarin geestelijke vormkrachten kunnen incarneren, kunnen 'aarden'. Ook bijvoorbeeld in niet gegist druivensap (de wijn in de mensenwijdingsdienst) is deze vrije kalk volop aanwezig, waardoor deze sub-

stantie zich goed leent voor cultische doeleinden (2).

Rudolf Steiner geeft aan dat hier het moment is aangebroken, dat de *geestkiem* (dit is niet het individuele zielegeestwezen, dat wordt nog in de geestelijke wereld teruggehouden) met de aardse substantie in de bevruchte eikel in aanraking komt (1), (6). In deze geestkiem liggen, in samengebalde vorm, de krachten geborgen van het algemeen menselijke, van de archetypische menselijke gestalten. De geestkiem is de eigenlijke bouwer van het menselijk lichaam als 'tempel van God'.

Het individuele

Als de bevruchte eikel zich vervolgens gaat delen, gaat dit in eerste instantie niet gepaard met de bij celdeling gebruikelijke volumetoename. De eikel is zo'n reuzencel, dat de delingen net zo lang zonder volumetoename van de vrucht plaatsvinden, totdat voor elke cel de normale celgrootte weer is bereikt. Aanvankelijk heeft elk van de dochtercellen de mogelijkheid om zich tot een volledige mens te ontwikkelen (25% van de meerlingen is eeneiig). In het zestienstadium gaat deze 'almacht' verloren. In de vrucht, die er nu uitziet als een soort braam, treedt specialisatie op: sommige cellen worden het toekomstige embryo, andere vormen de omhullende vliezen (waaronder de placenta), die voeden, verwarmen en beschermen.

Rond de 17^e dag na de bevruchting komt er een einde aan de fase van chaos, van waaruit nog van alles kan ontstaan. In het embryo vindt een instulping plaats, waardoor er een 'binnen' en een 'buiten' ontstaat: een wezen met een eigen innerlijk. Verder ontstaat er een eerste aanduiding van een richtingsas: een voor en achter, een boven en onder. De eerste aanleg van de bloedsomloop, die later leidt tot de vorming van het hart, wordt waarneembaar. Oude structuren lossen op, in het embryo treedt verdere specialisatie op. Tijdens de ontvan-

genis, in de chaos van de zojuist bevruchte eikel, ging de geestkiem zijn eerste verbinding aan met de stoffelijke wereld. Het individuele zielegeestewezen van de zich incarnerende mens bleef toen nog achter in de wereld van de geest. Rudolf Steiner noemt het moment rond de 17^e dag 'de tweede ontvangenis': nu verbindt het individuele zielegeestewezen zich met de *omhullingen* van het embryo, waaronder de rijk doorbloede placenta, die het embryo nog tot aan de vierde maand geheel omgeeft (1), (5). De omhullende vliezen van het kind scheppen zo de voorwaarden voor een naar binnen gerichte individueel-geestelijke werking.

Tot ruim een eeuw geleden werd de placenta over de hele wereld doorgaans na de geboorte van het kind begraven en hiermee waren vele gebruiken verbonden (3). De placenta werd beschouwd als een orgaan dat men met achting en eerbied behandelde. Er werd bijvoorbeeld gedurende veertig dagen een lichtje gebrand op de begraafplek van de nageboorte, om het kind te beschermen tegen boze geesten (Bali). Of er werden offers gebracht aan de 'tweelingziel' van het kind, die aan de placenta was gebonden (Oost Afrika). Ook werd de nageboorte wel in een speciale kruik onder het huis begraven (Duitsland). Namen deze

*Kleitabelt waarop afgebeeld een processie met farao Narmer; hoog voor hem uit wordt zijn gemummificeerde placenta met afhangende navelstreng gedragen (3100 v. Chr.).
Egyptisch Museum Kairo*

volkeren aan deze 'tweeling' van de pasgeborene iets waar van de geestelijke krachten, die vanuit de omhullende vliezen werkzaam waren?

'Van boven' geboren worden

Na negen maanden, bij de geboorte, maken de hogere wezensdelen – de geestkiem en het individuele zielegeestwezen – zich los. De omhullingen, waaronder de placenta, worden (binnenstebuiten gekeerd) afgeworpen. Als we deze omhullende vliezen niet zouden afleggen, droegen we het paradijs voortdurend om ons heen. Er zou dan geen mogelijkheid zijn tot het ontwikkelen van vrijheid, om in eigen verantwoordelijkheid en uit eigen wil ons hogere wezen in ons op te nemen in plaats van om ons heen. De geestkiem en het individuele ziele-geestwezen blijven wel in de nabijheid om het kind heen. Iets daarvan kun je vermoeden, als je bij de wieg van een pasgeborene een soort van heilige schroom in jezelf voelt; of bij een doop, als de kerkrimte ineens helemaal gevuld lijkt met de glans van de doeping. In de groei naar volwassenheid blijven deze hogere wezensdelen, afhankelijk van onze levenssituatie, dichterbij ons dan wel verder om ons heen aanwezig en kunnen, als we daartoe de voorwaarden scheppen, stukje bij beetje in ons geboren worden.

Iets van het hogere individuele *ziel-geestwezen* kun je ervaren in de mensenwijdingsdienst, als het bijvoorbeeld gaat over de reinheid van het denken, het liefhebbende hart, de overgave van de wil. Bij deze grote woorden kun je sterk een gevoel van beperktheid beleven: hoeveel in mij is er eigenlijk rein, liefhebbend en vol overgave? In de dienst omhullen deze kwaliteiten ons, komen dichterbij, zoals de vliezen het embryo omhullen. In dit naderen kan ons individuele hogere wezen op ons inwerken en daarmee stap voor stap verder in ons geboren worden. Hierop duidt Christus als

hij tot Nikodemus zegt, dat hij 'van boven' geboren moet worden (Joh. 3, 7).

De *geestkiem*, de bouwster van het menselijke lichaam als 'tempel van God', is onlosmakelijk verbonden met de opstanding van Christus op Paaszondag. Deze allerhoogste, algemeen menselijke geestkiem neemt in de mensenwijdingsdienst telkens weer opnieuw lichaam aan in brood en wijn. Vandaag de dag kan ieder die dat wil zich hiermee in vrijheid verbinden.

Embryo

*Ik kan nog niet geboren zijn.
De hemel zet zich
in mijn voorhoofd voort,
een vlies dat tot mijn groei behoort.
Mijn voeten dansen in de pijn
die baren heet, zie hoe ik hang
aan snoeren, levenslang.
Een groot mariablauw
volmaakt mij binnen deze vrouw.*

Gerrit Achterberg

Literatuur

- (1) Goodwin, P. Embryologie I-VII. Die Christengemeinschaft 1992: 25, 76, 131, 180, 225, 277, 370.
- (2) Hoerner, E.M. Naturkunde von Brotgetreide und Weinstock I-III. Die Christengemeinschaft 1975: 159, 182, 228.
- (3) Schad, W. e.a. Die verlorenen Hälfte des Menschen. Die Plazenta vor und nach der Geburt. Verlag Freies Geistesleben (2005).
- (4) Steiner, R. Wegen naar Christus. Uitg. Vrij Geestesleven (1993).
- (5) Wal, J. van der. De menselijke bevruchting in een nieuw perspectief? www.embryo.nl. (2002).
- (6) Wilmar, F. Menswording voor de geboorte. Een spirituele embryologie. Uitg. Vrij Geestesleven (1982).

Is er leven na de geboorte?

Anoniem

Er was eens een tweeling in de baarmoeder. Er ontspon zich een gesprek. "We zijn aan het veranderen, zei de een, wat kan dat betekenen?"

"Dat betekent, antwoordde de ander, dat we geboren gaan worden". De twee huiverden en werden bang. Want ze wisten, dat met de geboorte het leven hier ten einde was en dat ze de wereld waarin ze nu leefden zouden moeten verlaten. "Geloof jij eigenlijk in een leven ná de geboorte?", vroeg de een. "Jazeker, dat is er. Ons leven hier is enkel bedoeld om te groeien en te ontwikkelen, zodat we ons op het bestaan na de geboorte kunnen voorbereiden en sterk genoeg zullen zijn voor dat bestaan."

"Nonsens, dat bestaat toch niet. Hoe moet dat er überhaupt uitzien, zo'n leven na de geboorte?" – "Dat weet ik ook niet precies. Maar zeker zal het veel lichter en helderder zijn dan hier. En misschien zullen we dan rond kunnen lopen en met de mond eten."

"Wat een onzin! Rondlopen, dat gaat toch helemaal niet. En met je mond eten, wat een raar idee. We hebben toch de navelstreng die ons voedt. Bovendien gaat rondlopen ook daarom al niet, de navelstreng is nu al vaak veel te kort." – "Toch, ik weet zeker dat het kan. Het is allemaal alleen een beetje anders dan hier."

"Er is nog nooit iemand teruggekomen van 'na de geboorte'. Met de geboorte is dit leven ten einde. En het leven hier is alleen maar donker en een kwelling. Als de zin van conceptie en al ons groeien en ontwikkelen niets anders is, dan dat het allemaal eindigt met de geboorte, dan is dit bestaan werkelijk absurd."

"Ook al weet ik niet precies hoe het leven na de geboorte eruit ziet, we zullen dan in ieder geval onze moeder zien en ze zal voor ons zorgen." – "Moeder? Jij gelooft in een Moeder? Waar is ze dan?"

"Nou hier, overal om ons heen. Wij zijn en bestaan in haar en door haar. Zonder haar konden we helemaal niet bestaan." – "Onzin! Van een moeder heb ik nog nooit iets gemerkt of gezien, dus bestaat ze ook niet."

"Toch, soms, als we stil zijn, kun je haar voor ons horen zingen. Of voelen hoe ze onze wereld streeft."

Miskramen recht zetten

door Jeanne Meijs (gemeente Rotterdam)

Uitgeverij Christofoor bracht onlangs een nieuw boek van Jeanne Meijs uit over zwangerschap 'Kinderwens'. In het boek komen onderwerpen aan de orde als: de kinderwens bij de ouders én de ongeborene, onvruchtbaarheid en kunstmatige bevruchtingstechnieken, abortus, miskraam, leefstijl tijdens de zwangerschap, grootouders en overige familie, naamgeving. De auteur gaf toestemming om het

(iets ingekorte) hoofdstuk over miskramen en jonggestorven kinderen op te nemen in dit themanummer van In beweging.

Wanneer je zwanger bent verandert er veel. Het lichaam maakt andere hormonen aan en allerlei kleine verschillen in hoe je jezelf ervaart, betekenen ook psychisch dat er een verandering op gang wordt gebracht. Misschien voelen je borsten gespannen,

misschien ben je al wat misselijk of moet je veel slapen. Misschien heb je veel meer de behoefte gewoon maar stillietjes met je partner thuis te zijn. Je kunt je heel blij en verwachtingsvol voelen of juist onzeker en in de war. Je praat en denkt en leest over zwangerschappen en baby's en om je heen wordt er al druk gerekend, wanneer je ouders opa en oma zullen worden, wanneer je je werk zult onderbreken enzovoort.

En dan kan er na enkele weken of zelfs maanden het omgekeerde gebeuren. Misschien ga je vloeien en duidt het bloedverlies op een naderende miskraam of je verliest het kindje bijna ongemerkt in een vroeg stadium. Het kan ook zijn, dat bij een zwangerschapscontrole blijkt dat het kindje niet meer leeft.

Als je opeens niet meer in verwachting bent, dan ben je behalve verdrietig ook erg verward. Er komt geen kindje over zes, zeven of acht maanden. Dat is een grote leegte van binnen en al je gedachten en gevoelens moeten zich heroriënteren. Het voelt leeg, zinloos, mislukt. Wie begrijpt je nu? Je wist toch, dat zoiets kon gebeuren die eerste maanden? De arts beperkt zich tot het medische aspect en vertelt je meestal vriendelijk, dat er 'niets aan de hand' is en dat je gezond bent en dat betekent gewoon: probeer het maar opnieuw. Zoals een verpleger ooit zei: 'Het is net als met graan dat gezaaid wordt, soms komt het op en soms niet'.

Dat zijn geen reacties en uitspraken van mensen die zelf een miskraam hebben gehad na enkele maanden. Want dan besef je, dat een kindje na een korte zwangerschap al zo echt ervaren is, dat je het gevoeld en ontmoet hebt en opgenomen in het levensperspectief. Je merkt gewoon dat je het vreselijk mist.

Je moet het recht krijgen om verdrietig te zijn, om afscheid te nemen en te rouwen. Vraag als je dat ook maar enigszins wilt en denkt te verdragen, of je alles wat je baart mag zien en ontmoeten. Dat kan maar één

keer en vaak wordt in de hectiek vergeten de vraag te stellen en dan is het voorbij.

Zelf had ik een miskraam van een kindje dat al zestien weken oud was. Een heuse, kleine mini-bevalling, compleet met weeën en een geboorte, leidde tot de baring van het dode kindje. De arts die inmiddels gearriveerd was, wist zeker dat het voor mij veel beter was, om niet te zien wat ik gebaard had, maar ik stond erop mijn kind te zien. Want het is je kind, ook al is het een gestorven kind. Het was een langgerekt, smal kindje, met een lijfje van zo'n 15 centimeter. Het was een heel mooi en gaaf jongetje en het was overduidelijk dood. De kleur van de dood heb ik nergens zo duidelijk gezien als toen. Zowel het zien van de realiteit van het wonder dat geweven werd in mijn baarmoeder, als het stagneren van het leven waren zo heel direct ervaarbaar. Dat lijkt misschien vreemd en eng, als je het zo bedenkt. Maar voor mij en voor vele anderen was het een steun.

Wat je ook kiest, alles bewust zien en mee-

maken of juist niet, sta er op dat er goed naar je geluisterd wordt en er niets over je hoofd beslist wordt. Van groot belang kan het ook zijn, te weten bij een late miskraam waar je kindje blijft. Veel ziekenhuizen hebben een eigen klein 'crematorium', waar o.a. veel te vroeg geboren en overleden foetussen gecremeerd worden. Niet bang zijn en rustig je vragen stellen helpt tegen latere twijfels en angstige fantasieën.

Kan een miskraam zinvol zijn?

Dat een miskraam niet zomaar domme pech is, vormt een diep besef van onschatbare betekenis. Soms herhalen miskramen zich en dan verdiept het leed zich des te meer, tenzij je weet dat een miskraam een zinvolle betekenis kan hebben. We zullen er enkele noemen.

In de eerste plaats zijn er kinderen, die de ervaring van het eventjes verbonden raken met het lichaam en het nieuwe leven nodig hebben, om er de kracht en de moed aan te ontfangen om zich daadwerkelijk te verbinden met het toekomstige leven. Misschien gaat het om een mensenziel, die heel kosmisch en geestelijk is en die niet zomaar wortel kan schieten. Misschien om een mensenziel, die nog een beetje in een eerder leven is blijven hangen en niet in één keer kan omschakelen. Of er is een opzien tegen de taken die de cultuur en het toekomstige leven met zich mee brengen.

Ook wij hebben het soms nodig om een situatie eerst als oefening te krijgen, voor we hem daadwerkelijk zelf aangaan. Ook wij kennen onze proefritten, onze praktijkoefeningen, onze stages en generale repetities. Menigmaal is het mij opgevallen dat kinderen, die geboren werden na een of meerdere miskramen, ook na de geboorte vaak bij overgangen een extra zetje nodig hadden in de opvoeding. Alsof ze die neiging, om welke reden dan ook, om terug te deinzen voor het nieuwe, structureel in zich dragen. Uit logeren gaan, een nieuwe school, sportieve uitdaging, voor het eerst zelf een

boodschap doen, tot en met wakker worden elke ochtend; allemaal kleine geboortes die weerstanden kunnen opleveren. Oefening baart kunst zeggen wij. Oefening baart ook kinderen denk je dan.

Door een miskraam wordt de kinderwens van ouders ook menigmaal veel bewuster en sterker dan bij de eerste beslissing het geval was. Het verlangen, de verbinding en de liefde voor het ongebooren kind groeien vaak extreem door het moeten ervaren, dat een kind weer loslaat en je een miskraam hebt. Je kunt het gevoel hebben, dat een kind die enorme ervaring van ten diepste gewenst zijn intenser nodig heeft dan bij de eerste zwangerschap het geval was, om zich te kunnen verbinden met de ouders en het leven.

Tenslotte kan het natuurlijk altijd zijn, dat er daadwerkelijk iets mis was met het kleine lichaampje in de baarmoeder, waardoor het zich niet zo ontwikkelde als bedoeld en nodig voor het kind. Dan wordt het hele weefsel weer ontrafeld en opnieuw opgebouwd conform het originele ontwerp.

Uit deze realiteit vloeit dus ook min of meer voort, dat je mag aannemen dat in de gevallen dat er iets niet goed is met het ongebooren kind, in de zin van een afwijkend chromosoom of een andere lichamelijke of verstandelijke handicap, dit helemaal geen weefselfout is die er niet zou moeten zijn. Was het huis van het lichaam werkelijk onbewoonbaar en ongewenst, dan zou je kind het zelf wel verlaten hebben. Wij hebben alleen de moeilijkheid, dat we ons nauwelijks kunnen voorstellen, dat iemand kiest voor een leven in een lelijker, dommer, gehandicapt lichaam dan de doorsnee mens. Dat zegt meer over onze materialistische en nuttigheidsuitgangspunten, dan over de realiteit van het leven.

Want wij ontwikkelen toch ook zelf het meest door overwonnen weerstanden, door moeilijke ervaringen en mensen die ons het leven zuur maken? Niet dat je daar altijd blij mee bent of dat je daar bewust voor kiest,

maar de eerlijkheid gebiedt nu eenmaal, dat de strenge leerkracht die veel van je eist, je het meeste heeft bijgebracht. Zo is dat ook voor een afwijkende lichamelijkheid en een gebrek aan capaciteiten. De mensenziel die deze jas aantrekt is ijverig en wil veel leren, ervaren en ontwikkelen.

Heel zelden sterft een kind veel later dan na drie of vier maanden, aan het einde van de zwangerschap of tijdens de geboorte. Gelukkig is dat in onze cultuur een zeldzaamheid. Wat in alle gevallen een enorme opluchting en troost kan zijn is het besef dat de kinderen die zich al zo intens met je verbonden hadden, maar niet verder leven, niet in het niets oplossen. Soms incarneren ze snel erna opnieuw bij je en soms ook niet. Maar ze blijven hoe dan ook ten diepste met ons verbonden, het blijven toch onze mensenkinderen. Diep ontroerend is die wetenschap, als je mensen hoort vertellen die ervaren hebben hoe veel van wat zij in hun leven ontwikkeld hebben, verwekt en mogelijk gemaakt is door de hulp van hun gestorven kinderen. Ongeboren kinderen zijn echte engelen-helpers. Zij zijn bij de geboortepoort geen baby's, maar mensenzielen. Al het werk ten behoeve van overledenen en ongeborenen, ten behoeve van opstijgende en afdalende mensen, is door engelen omhuld en begeleid. En de 'middernachtsgeborenen', zoals Goethe de kinderen noemt die door vroeggeboorte gestorven zijn, helpen de engelen mee en ze helpen mee bij alles wat nieuw wil worden gedacht en gecreëerd. Dat doen ze ook in de levens van de ouders en alle

*'Madonna di Foligno', Raphael (1512).
Pinacoteca Vaticana, Rome*

anderen waarmee zij ongeboren verbonden waren.

Veel zou er anders gaan, als de kleine engelstjes met hun babygezichtjes, die je zo vaak ziet op oude schilderijen, er niet zouden zijn. Door deze gedachten en voorbeelden kun je leren je ook blijvend verbonden te voelen en vervuld te weten door je kind, dat je nog voor het levensvatbaar was hebt verloren.

Miskramen recht zetten, betekent zowel de ervaring niet bagatelliseren, als tegelijkertijd de zinvolle ervaring die je ongeboren kind zocht respecteren en de band met je kind

vruchtbaar voort laten bestaan, in weerwil van het feit dat je het niet of soms pas in een later stadium ziet opgroeien.

Tot slot een voorbeeld over een te vroeg geboren kindje dat na enkele dagen overleed. De vader vertelt over deze ervaring en de daaruit voortvloeiende band met zijn kind.

'Ons eerste kind werd in 1973 geboren, drie maanden te vroeg. In die tijd was de medische techniek nog niet zo ver ontwikkeld, dat de levenskansen voor een zo vroeg geboren kind groot waren. Het kindje werd meteen na de geboorte in de couveuse gelegd. In een hevig verontruste toestand, boordevol vragen liep ik, toen ik het ziekenhuis later op die dag verliet, door een drukke straat naar de bushalte. Bij het passeren van een boekhandel werd mijn blik agetrokken door een boek met de titel 'Het tweede levenslicht'. Als een blikseminslag bij heldere hemel werd mij op hetzelfde ogenblik een zeker weten geschonken: ons kind

zal weer teruggaan naar de wereld vanwaar het gekomen is. Wij zullen moeten wachten op 'het tweede levenslicht'. Na drie dagen stierf ons kind.

Hoewel we daarna maanden lang door een tijd van rouw gingen, werden mijn vrouw en ik door dit onverwachte sterven sterker dan ooit tot elkaar gebracht. In deze begintijd was ons kind ons dagelijks (en nachtelijks) nabij. Van deze nabijheid ging de eigenlijke troost uit. In de jaren die volgden, werd de verbinding met de gestorvene losser – maar tot op de dag van vandaag is het gevoel van verbondenheid niet verdwenen.

In mijn beroep ervaar ik regelmatig, dat ik aan de grenzen van mijn mogelijkheden kom. Juist op zulke momenten is de hulp en de inspiratie van de gestorvene herkenbaar, tastbaar aanwezig, zodat ik bij herhaling constateren moet: het beste in mijn beroep heb ik aan hem te danken'.

Adventstijd

Kerstmis met Advent?

door Bastiaan Baan (geestelijke gemeente Zeist)

Tegen alle tradities en verwachtingen in, staan in de weken van de Adventstijd naast onze altaren de sparrenbomen. Soms hoor je de mensen denken: Hoezo? het is toch nog geen Kerstmis? Weliswaar verschijnen ze zonder enige versiering, zonder lichten, maar de associatie met de kerstboom ligt toch voor de hand. En tegen alle tradities en verwachtingen in, verdwijnt de sparrenboom als het Kerstmis wordt – in een tijd, waarin elders deze boom 'in vol ornaat' verschijnt. Waarom deze ongebruikelijke vorm, die alleen in de Christengemeenschap wordt gepraktiseerd?

Terwijl ik dit artikel schrijf, houd ik hoog in de Zwitserse bergen vakantie. Onze hut ligt

op een verlaten bergrug, die bedekt is met sparren en lariksboomen. Het is laat in de zomer ('Altweibersommer' zeggen ze hier) en nog lang geen tijd voor advent- of kerststemmingen, maar op de plek waar ik mijn dagelijkse stille werk verricht, is het niet moeilijk om in zo'n stemming te komen. Opmerkelijk is het verschil tussen de reusachtige spar, waar ik dagelijks onder zit en de omringende larixen.

Wanneer je onder de loodrechte stam van een spar zit, rondom omhuld door donkere, altijd groene takken, word je vanzelf stil. Geen boom, lijkt het, heeft zoveel rust en stilte in zich als de spar. Onder zijn stam is de bodem bedekt met een tapijt van sparren-

naalden, waar je – natuurlijk – stil op loopt. De takken, wanneer ze door de wind bewogen worden, lijken te fluisteren. Ze kraken niet zoals de takken van een weerbarstige eik, ze ritselen of ratelen niet zoals die van de berk of populier. In alle toonaarden spreekt de spar over stilte.

Opmerkelijk is het verschil met de lariksboomen, die rondom staan. In alle opzichten zijn ze lichter dan de sparren: de naalden lichtgroen en zacht (zelfs zo laat in het jaar), de takken aan de uiteinden nog meer omhoog gericht dan bij de spar. De lariks zou je de berk onder de naaldbomen kunnen noemen. Hij leeft veel sterker dan de spar met het ritme van de zon en verliest, net als de loofbomen, zijn groene kleed dat verkleurt in de herfst. Alleen al daarom kun je je de lariks niet voorstellen als kerstboom. Een sparrenbos roept associaties op met een kathedraal: een woud van kaarsrechte zuilen, een gewelf van groen met kleine lichtplekken boven je, de geur van hars die aan wierook doet denken. In ieder geval heb ik 'proefondervindelijk' vastgesteld, dat dit een uitgelezen plek is om de mensenwijdingsdienst dagelijks te mediteren – passender dan een kale rots, een open weide of aan de rand van een meer.

Zo roept de sparrenboom stemmingen op, die als vanzelf leiden naar het altaar, naar een atmosfeer van rust en verhevenheid. Meer nog: zo stil, zo luisterend, verwachtingsvol te worden als de sparrenboom – dat maakt, dat we ons in de Adventstijd gereed kunnen maken voor het naderende Kerstfeest. Om straks, als de sparren naast het altaar verdwenen zijn, uit het zwijgen van voren af aan te leren spreken aan het altaar. Niet alleen in onze gebrekkige mensentaal, maar in samenspraak met de wereld van de hiërarchieën.

In een gesprek, dat eind november 1922 plaatsvond tussen Gertrud Spörri (een van de stichters van de Christengemeenschap) en Rudolf Steiner, gaf Steiner de aanwijzing

om in de Adventstijd naast het altaar een of twee sparrenbomen te plaatsen. Daarbij duidde hij aan (niet letterlijk, maar uit de herinnering van Spörri opgetekend): 'De sparrenboom heeft meer met Advent te maken. Hij hangt samen met de Paradijsboom, waaruit ook, volgens de legende, het hout van het kruis op Golgotha is gemaakt.'

'Sparreboom', Walther Roggenkamp (1962). Uit: 'Heilpflanzkunde', Wilhelm Pelikan, Verlag am Goetheanum

Het bewogen begin

In de serie 'Het bewogen begin' staan pioniers in de Christengemeenschap centraal: wat heeft hen bewogen en welke van hun impulsen zouden in onze tijd verder ontwikkeld kunnen worden?

Cornelis Los – onder het voortekken van geluk

met bijdragen van Arie Boogert, Friedegonda Lehman-Los en Jaap Vermeer

De naam van Cornelis Los (25 september 1895 – 25 februari 1984) is onlosmakelijk verbonden met de stichting van de Christengemeenschap in Nederland. Op zondag 7 februari 1926 wordt in Den Haag, ten huize van de familie Gerretsen, de eerste mensenwijdingsdienst in Nederland voltrokken. Daarbij zijn acht mensen aanwezig, die allen voor de rest van hun leven diep met de Christengemeenschap verbonden zullen blijven.

Onder hen zijn drie stichters van de Christengemeenschap: Friedrich Rittelmeyer, Emil Bock en Heinrich Ogilvie. Drie

anderen hebben het voornemen om als geestelijke de Christengemeenschap in Nederland te dienen: Cornelis Los, Gerrit Gerretsen en Ludovicus Mirandolle. (Op de vergeelde foto, vermoedelijk gemaakt tijdens hun studietijd aan het priesterseminarie, zien ze er als gezworen kameraden uit.) Nog twee anderen maken deze dienst mee: Elisabeth Gerretsen-Mees, de vrouw van Gerretsen en Lucky Hupkes, de verloofde van Cornelis Los.

Lucky

Al betrekkelijk vroeg in zijn leven maakt Kees Los (zo is zijn roepnaam) kennis met de antroposofie. Door gesprekken met theosofen komt hij in aanraking met de leer van karma en reïncarnatie – maar boeken van Besant en Blavatsky trekken hem niet aan. Via een familielid hoort hij vertellen over 'een man die nog meer wist dan de theosofen en die kon vertellen van de Christus'. Deze man vertelt Cornelis Los over Rudolf Steiner en geeft hem antroposofie te lezen. Zo komt hij in aanraking met enkele pioniers in de antroposofie, waaronder dr. Elisabeth Vreede. Zij stelt hem voorafgaand aan een openbare voordracht van Steiner aan hem voor. Later, na een voordracht van Rudolf Steiner voor studenten in Delft, begroet Steiner hem en kijkt hem heel lang aan, waarbij hij zijn hand vasthoudt. 'Het was of een engel je aankeek, zo vol liefde gebeurde dit', zegt Cornelis Los later over deze ontmoeting.

Overigens heeft ook Los' latere echtgenote,

Van links naar rechts: Ludovicus Mirandolle, Gerrit Gerretsen en Cornelis Los tijdens een gezamenlijke wandeling (jaartal niet bekend)

Lucky Hupkes, een gedenkwaardige ontmoeting met Rudolf Steiner. Zij werkt als manusje-van-alles in de kliniek van haar tante, Ita Wegman. Omdat noch zij, noch haar tante idee hebben wat voor beroep de jonge Lucky Hupkes zal moeten gaan uitoefenen, brengt Ita Wegman haar nichtje naar Rudolf Steiner met de vraag om raad. Lucky is er ongelukkig onder: waarom zouden ze zijn tijd in beslag moeten nemen? Steiner is heel vriendelijk, geeft geen enkele raad, maar zegt haar, dat ze heel gelukkig zal worden. 'Dat ben ik dan ook met Kees geworden!', is later haar commentaar.

Op 14 juli 1926 ontvangen Kees Los en Lucky Hupkes de huwelijkswijding, die bij deze gelegenheid voor het eerst door Heinrich Ogilvie in het Nederlands is vertaald. Uit het huwelijk worden een dochter en twee zonen geboren. 58 jaar lang staat het leven van Lucky Los ten dienste van haar man en van de Christengemeenschap. Zij en haar familie maken het hem (ook financieel) mogelijk om de stap te zetten naar het priesterschap. Samen met Gerrit Gerretsen en deels samen met Ludovicus

Mirandolle gaat hij een jaar lang voor perioden van zes weken naar Stuttgart om de studie aan de net begonnen priesteropleiding te volgen. Op de laatste adventszondag van 1926 ontvangen Los en Gerretsen samen de priesterwijding. In 1928 volgt ook Mirandolle.

De ware betekenis van Christus

Na zijn werkzaamheid in Den Haag vestigt Los zich in 1930 met zijn gezin in Rotterdam, in een groot huis aan de Westzeedijk. De suite op de begane grond wordt verbouwd tot kerkzaaltje, zoals in het begin op zoveel plaatsen gebeurt. Als gevolg van de economische crisis in de jaren dertig kan de kleine gemeente dit huis niet behouden en moet worden uitgeweken naar gehuurde primitieve zaaltjes.

Het voorbereidende werk van Heinrich Ogilvie en van Gerrit Gerretsen in Bilthoven en Zeist leidt ertoe, dat in 1937 een geestelijke daar kan werken. De familie Los verhuist naar Hilversum, waar eveneens voorbereidend werk is gedaan. Kees Los treedt op als geestelijke voor beide gemeenten en

celebreert afwisselend in het Gooi en Zeist. Behalve deze twee gemeenten verzorgt Los ook cursussen en gespreksgroepen in Amersfoort, Barneveld, Voorschoten, Nunspeet, Baarn en Bussum. Aanvankelijk worden alle reizen per fiets afgelegd, later met de motorfiets – wat heel veel tijd en energie kost.

Na de Tweede Wereldoorlog krijgt Zeist een eigen inwonende geestelijke. Kees Los blijft in de gemeente het Gooi werken tot het einde van de jaren zestig, toen hij niet meer kón. Gekscherend, maar met groot respect voor zijn uithoudingsvermogen, zeggen de gemeenteleden bij zijn afscheid: 'Meneer Los is total loss...'.

In 1971 verhuist het echtpaar naar een verzorgingshuis in Lochem. Iedere ochtend brengt Los aan zijn schrijftafel door en werkt aan zijn artikelen en zijn laatste boek over Geert Groote en de Broeders des Gemeenen Levens. Op een ochtend verschijnt Los bij hoge uitzondering niet in de mensenwijdingsdienst. De geestelijke Joost Nijkerk bezoekt hem dezelfde middag en treft hem ziek en ellendig op bed aan. Aan de muur boven zijn bed hangt een bijzonder schilderij. Nijkerk wijst ernaar en vraagt: 'Is dat Ierland?'. Los bevestigt zijn vermoeden en begint gloedvol te vertellen over het landschap, de geschiedenis en zijn vele reizen door Ierland. Als bij toverslag is zijn ellendige toestand verdwenen.

Het is een korte ervaring, alsof nog één keer het vuur onder de as vandaan komt. Enige dagen later, op 25 februari 1984, overlijdt hij. Hij wordt vóór zijn dierbare altaar, waar hij jarenlang 'als een vrome boer de communie heeft ontvangen' (een uitdrukking van Joost Nijkerk) opgebaard. Bij het begrafenisritueel staan 22 priesters rondom de baar. Zijn echtgenote overleeft hem nog vijf jaar.

Niet alleen voor haar was dit het einde van een gelukkig leven (de voorspelling van Rudolf Steiner betekende voor haar: een gelukkig leven met haar man!). Ook Cornelis Los kon, terugblikkend op zijn leven, constateren dat hij het geluk kende, 'de ware betekenis van Christus in het licht van de antroposofie aan de mensheid te mogen brengen'.

Zo staat in zekere zin de stichting van de Christengemeenschap in Nederland onder dit voorteken van het geluk: enkele mensen, die in de bewogen twintigste eeuw de Christus herkennen en nieuw verkondigen. Daarbij hebben de stichters onder uiterst gebrekkige omstandigheden moeten opbouwen, wat wij mogen voortzetten.

Publicaties van Cornelis Los

Naast vele artikelen in het Nederlandse tijdschrift *De Christengemeenschap* en het Duitse maandblad *Die Christengemeinschaft* schreef Cornelis Los de volgende boeken:

- Das Keltentum in Wolframs Parzival, Academisch proefschrift. Amsterdam 1927
- Parzivals Graaltocht, vrije bewerking van het epos van Wolfram von Eschenbach. Rotterdam, 1936. Tweede druk 1949. Driebergen 1985
- De Oud-Ierse kerk – Ondergang en opstanding van het Keltendom. Zeist 1975 (in het Duits vertaald als: Die alt-irische Kirche, Stuttgart (jaarstal onbekend))
- Van Geert Groote tot Erasmus – De broeders des gemeenen levens en de navolging van Christus. Zeist 1984
- In zijn nalatenschap gevonden (niet gepubliceerd): Die siebenjährige Rhythmus in Goethes Lebenslauf.

Levensbericht

Henriëtte Marie de Boer-van Geer

* 30 maart 1917 – † 6 juli 2008

door Bastiaan Baan (geestelijke gemeente Zeist)

De laatste dertig jaren van het leven van Henriëtte de Boer waren gewijd aan het priesterschap, maar ze zijn onlosmakelijk verbonden met de zestig jaren die daaraan vooraf gingen.

Zij groeit op in een religieus milieu. Haar ouders behoren tot de Mennonieten-gemeente. Vanaf haar zesde jaar gaat ze wekelijks naar de zondagschool en ze heeft al heel vroeg de wens zelf godsdienstles te geven als ze oud genoeg zal zijn. Vanaf haar tiende jaar wil ze theologie studeren. Omdat de arts meent, dat ze voor dit beroep niet sterk genoeg is, volgt ze de opleiding tot onderwijzer. Als ze op eigen wens met 18 jaar gedoopt wordt, heeft ze het onbewuste gevoel, dat er aan de doop iets ontbreekt, maar ze vindt er geen woorden voor. Ze

leeft met sterke religieuze gevoelens en verwachtingen, maar vindt vooralsnog niet wat ze zoekt.

Haar hele werkbiografie staat in het teken van opgaven die haar vermogens overstijgen – en iedere keer groeit ze met de opgave. “Ik moest steeds opnieuw iets ondernemen waarvoor ik niet ‘klaar’ was. Nadat ik anderhalf jaar meegeholpen had in de zondagschool, kreeg ik met 19 jaar de hele leiding van deze school.”

Zo gaat het ook met de klassen waar ze voor staat. Op haar eerste school moet ze kinderen van vier verschillende klassen onderwijzen. Als ze in 1955 haar eerste vrijeschoolklas met 48 leerlingen krijgt, heeft ze geen opleiding voor vrijeschoolleeraren kunnen volgen. Door een ijzeren discipline en wilskracht kan ze steeds haar doel bereiken.

Alleen in het huwelijk en in het gezinsleven loopt alles anders dan ze zich had voorgesteld. Kort na de scheiding van haar man verliest ze haar zoon Peter, die in 1966 op 21-jarige leeftijd aan een ziekte overlijdt. Deze gebeurtenis zal een onuitwisbaar stempel drukken op haar verdere levensloop. Op latere leeftijd zei ze wel eens, dat haar priesterschap zonder de dood van Peter ondenkbaar was.

De beeldentaal van dromen en gebeurtenissen rond zijn overlijden spreekt boekdelen. In de zomer na zijn begrafenis bezoekt Henriëtte een dorp in Zweden en is erg onder de indruk van de volkskunst van deze streek. Met name een wandkleed, beschilderd met de hemelvaart van Elia, maakt een diepe indruk. In de volgende nacht heeft zij een heldere droom. Een wagen met paarden

trekt de hemel in – met in de wagon gestorvenen, die zij als haar familieleden herkent. Een tweede wagon met enkele bekenden, die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen, volgt de eerste na. Tenslotte verschijnt in een derde wagon haar zoon Peter. Als de vurige paarden bij de wolken komen, verandert haar zoon plotseling in een reusachtige, stralende zonnebloem. Vanaf dat moment is Hemelvaart voor haar een realiteit, waar ze niet meer aan twijfelt.

De beeldentaal zet zich enkele maanden later voort in tastbare vorm. Ze bezoekt haar zoon Menno op het eiland Terschelling. Haar kleindochter heeft een papieren zonnebloem op straat gevonden, afgewaaid van een ereboom die opgesteld stond bij de feestelijke opening van de zeevaartschool. 's Morgens vroeg haalt haar kleindochter uit de kast een speelgoedwagentje met paarden. Vervolgens haalt ze de papieren zonnebloem. legt die op het speelgoedwagentje met de paarden en zegt: 'Dat is voor jou, oma!'.

Henriëtte de Boer hoort verschillende keren de ingevingen van haar gestorven zoon en kan aan deze ingevingen gehoor geven. Zo vraagt hij haar kort na zijn overlijden: 'Lees het droomlied van Olaf Åsteson voor mij'. Tijdens zijn leven had ze deze tekst één keer aan hem voorgelezen. Zeven jaar lang leest ze in de kersttijd het droomlied aan de gestorvene voor. Na de zevende keer hoort ze hem zeggen: 'Nu is het genoeg'.

Dan realiseert ze zich, dat met zeven jaren het kamaloka van de overledene (die met 21 jaar gestorven is) ten einde is gekomen.

In 1977 neemt het leven een onverwachte wending door een verrassende vraag, die de bewindsdrager Taco Bay haar stelt: "Heeft u er ooit aan gedacht om priester in de Christengemeenschap te worden?". "Ja, al dertig jaar!", antwoordt ze prompt. Door deze ontmoeting komt haar leven in een stroomversnelling. Wat ze van kind af aan gezocht heeft, wat ze na de scheiding heeft

opgegeven en losgelaten, komt haar nu van buitenaf tegemoet. Het is alsof alle deuren plotseling voor haar opengaan.

In september 1977 gaat ze naar het priesterseminarie. Nauwelijks een half jaar later, 19 februari 1978, wordt ze gewijd. Ook nu herhaalt zich de geschiedenis: 'Ik moest steeds opnieuw iets ondernemen, waarvoor ik niet klaar was'. Maar bij deze gebeurtenis wordt het overduidelijk, dat ze van de andere zijde geholpen wordt om door het oog van de naald te gaan. In de nacht die voorafgaat aan de priesterwijding heeft ze een droom: Met een grote groep priesters in gewaad loopt ze door een gang naar een grote, hoge kerkruimte. Als enige in dit gezelschap draagt zij geen stola. Ze blijft achter terwijl de gewijde priesters de ruimte betreden, zodat ze tenslotte alleen stilstaat voor een poort die zienderogen kleiner wordt, totdat hij nauwelijks tot haar knieën reikt. Verbaasd en ongelovig vraagt ze: 'Moet ik daar doorheen? Daar kan zelfs mijn hoofd niet door!', waarop een stem antwoordt: 'Probeer het maar'. In haar poging om door de nauwe opening te komen wordt de poort onmetelijk wijd en ze treedt binnen in een wereld die louter uit licht bestaat. In de nacht na de priesterwijding, voordat ze voor de eerste keer de mensenwijdingsdienst zal houden, droomt ze opnieuw. Ze betreedt in haar droom de sacristie en merkt, dat er iemand in een grote stoel met de rug naar haar toe zit. Plotseling herkent ze de gestalte van haar overleden vader. Hij zegt: 'Ga je gang, mijn kind, ik luister'.

Tijdens de dertig jaren van haar priesterbiografie wordt de werkelijkheid van de geest, de werkelijkheid van de gestorvenen, de werkelijkheid van de Opgestane van jaar tot jaar concreter. Dat is immers de opgave van het priesterschap: om de verborgen helft van de werkelijkheid aan het licht te brengen. Voor Henriëtte de Boer was de geest nooit een abstractie of een theorie. De werkelijkheid wordt voor haar zichtbaar in

een helder droombeeld, hoorbaar in de innerlijke stem, tastbaar in een aanraking van de gestorvenen en engelen.

Zo klinkt het voor haar, wanneer ze aan het altaar het geconsacreerde brood opheft: 'Weet je wel, dat je het kostbaarste in je handen hebt wat er op aarde bestaat?'. Zelf heeft ze er woorden aan gegeven, die de verborgen werkelijkheid, de innerlijke zekerheid van haar ervaringen vertolken: "Op Paasdag 1997 vierde ik mijn tachtigste ver-

jaardag. Ik zat in de mensenwijdingsdienst en kreeg het mooiste verjaardagsgeschenk dat er bestaat. Meer dan ooit ervoer ik tijdens de verwandeling: Dat is geen herinneringsmaal. Dat is de grootste werkelijkheid. Christus zelf is aanwezig. Vreugde, geluk, dankbaarheid en vrede vervulden mij, met de zekerheid: Hij komt. Hij is er. Ieder mens kan Hem vinden. En wij mogen, wij moeten Hem verkondigen."

Boeken

Beschermheilige van het denken

Paulus

*Emil Bock, Uitg. Kamerling, 2008
door Feike Weeda (gemeente Arnhem)*

Dit fenomenale boek, dat al een poosje voor mij het meest complete en diepgaande boek is dat over Paulus geschreven is, schreef Emil Bock (1895-1959) op een bijzonder moment in zijn leven. Hij schreef het in 1954 als zijn laatste boek, vijf jaar voor zijn overlijden. Het hoort in de serie van acht boeken, die hij als systematisch werk over het Oude het Nieuwe Testament geschreven

heeft. Het is het boek dat hij het langst innerlijk doorwerkt heeft.

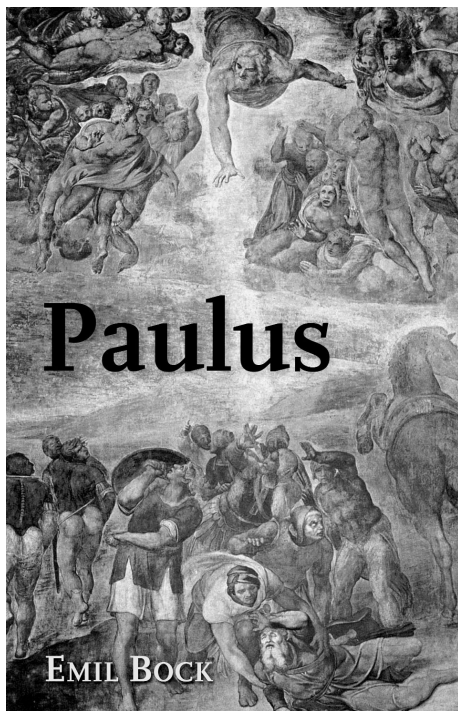
Sinds de tweede wereldoorlog was hij weduwnaar. Hij leed onder een zwakke gezondheid en droeg een groot verantwoordelijkheidsgevoel voor de Christengemeenschap, die opnieuw opgebouwd moest worden. Zelf heeft hij veel elementen van het leven van Paulus ook meegemaakt: de wereld van de tapijten, ervaringen van machteloos op de grond liggen en daarna op een in die tijd totaal nieuwe manier Christus ontmoeten, rondreizen naar gemeenten, voordrachten houden en moeilijke situaties begeleiden (soms per brief),

vervolging, proces en gevangenis. Daarnaast heeft Bock veel in 'de wereld van de olijfbom' rondgereisd (Italië, Griekenland en Palestina) en heeft zich daardoor nog op een andere manier in Paulus kunnen inleven.

Deze eerste vertaling in het Nederlands is voorzien van een voorwoord van Hans Stolp, die veel boeken op zijn naam heeft staan waarin hij veel en graag naar Bock verwezen heeft. "Door de huidige bewustwordingsgolf beginnen steeds meer mensen zich geestelijk zo te ontwikkelen, dat de inzichten van Emil Bock hen verder kunnen helpen", voegt hij als waarneming toe. Stolp heeft gelijk als hij zegt, dat Bock Paulus op een heel andere manier benadert dan met de vooroordelen waarmee velen belast zijn. Bock noemt Paulus – met Albert Schweitzer – de beschermheilige van het denken binnen het christendom. En dat vraagt om wat uitleg.

Bock legt uit hoe de te vroeg geboren, leergerige farizeeër Saulus een verward toekomstbeeld had en hoe dit na zijn ervaring voor Damascus veranderde. Daar is hij voor het eerst getuige van een nieuwe manier van verschijnen van de Christus, waardoor steeds meer mensen in hun leven deel krijgen aan de wetmatigheden van het leven van de Christus. Hij krijgt daarbij een overzicht van het verleden, heden en de toekomst te zien en de rol die Christus en de mensen daarin spelen. En in hem ontwaakt de stem van het geweten, waarmee de mens zelf zijn oordelen weegt, beslissingen neemt en daarmee getuigt van het hogere dat in hem leeft. Het is dan iets heel nieuws en Paulus is als vroeggeborene zijn tijd ver vooruit. Bock legt uit, hoe dit principe van het geweten en de bewustzijnsziel iets is voor onze tijd en wat de boodschap van Paulus aan onze tijd is.

Tot slot nog een inspirerend citaat: "Alleen

in de mens kan het wonder van opstanding en omvorming beginnen. Uit de harten van de mensen die Christus in zich laten wonen begint het licht te stralen dat de aarde tot een zon kan maken. Daarom wachten alle wezens verlangend op het moment dat uit de tot zonen geworden mensen het verheerlijkende licht begint te stralen" (Rom. 8: 19 vv).

Ontvangen boeken

'**Rafaël spreekt**', een nieuw uitgekomen gedichtenbundel van Theo van Leeuwen, die gedurende een lange periode de gedichten voorop het gemeentebereicht van de gemeente Zutphen heeft verzorgd. De bundel is uitgegeven bij Uitg. Perun Boeken.